

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ” _ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
за магістерською програмою професійного спрямування
Економіка, планування та управління бізнесом

на тему: «Управління соціально-економічним розвитком міста (на
прикладі міста Одеса)»

Виконавець:

Студентка ЦЗВФН
Секретарьова Неля Юріївна_

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Клевцевич Наталія Анатоліївна _

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА.....	6
1.1. Функціонування міста як складної соціально-економічної системи	6
1.2. Поняття і сутність управління соціально-економічним розвитком міста.....	13
1.3. Поняття комплексного соціально-економічного розвитку міста, його мета та процес управління.....	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	33
2.1. Характеристика соціально-економічного розвитку міста Одеса.....	33
2.2. Система інструментів і комплексні заходи з управління соціально-економічним розвитком міста Одеса	48
2.3. Фінансове забезпечення соціально-економічним розвитком міста Одеса.....	63
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ МІСТА ОДЕСА.....	70
3.1. Перспективи соціально-економічного розвитку та управління міста Одеса.....	70
3.2. Вдосконалення основ управління містом Одеса.....	75
3.3. Прогноз соціально-економічного розвитку міста Одеса.....	79
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективний та раціональний розвиток міста виступає однією з базових проблем реалізації ринкових відносин та суспільної трансформації в Україні. Соціально-економічний розвиток міста полягає в формуванні збалансованої системи між складовими як окремо економічної політики, так і соціальних аспектів функціонування адміністративно-територіальної одиниці, підвищенні рівня життя та добробуту населення, і, в результаті забезпечення державного захисту кожного громадянина незалежно від його місця проживання. Виходячи з цього, одними з найбільш значних завдань органів місцевого самоврядування, щодо політики управління соціально-економічним розвитком міста є необхідність системності та комплексності проведення реформ, з обов'язковим використанням всіх можливостей потенціалу міста; підвищення своєчасності прийняття та дієвості управлінських рішень; забезпечення раціонального формування та використання фінансових коштів місцевих бюджетів.

Глобальною тенденцією сучасного світу є зростання ролі міст і регіонів у територіальному поділі праці. Саме ці одиниці управління державою стають локомотивами розвитку, зважаючи на здатність максимально враховувати потреби населення та наявні ресурси для ухвалення рішень на місцевому рівні, а поза тим — ефективно зменшувати навантаження на органи центральної влади. Тож розвиток міст, незалежно від їхніх масштабів, значною мірою визначає ефективність змін національного характеру та впливає на розвиток не лише регіону, а й держави загалом. А якісний план такого зростання є передумовою ухвалення максимально конструктивних рішень.

Проблеми управління функціонуванням та розвитком сучасного міста є актуальними. Міста виступають вузловими точками територіально-економічного розвитку держави, адже в них виробляється основна частина національного валового продукту, вони є головними донорами місцевих і державних бюджетів, центрами розробки та впровадження високих промислових і гуманітарних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В роботі були проаналізовані праці наступних авторів : Заборова Е.Н., Шибakov В.Г., Костюк В.О., Горанова О.А., Карлова О.А., Балджи М.Д., Сментина Н.В., Улибіна В.О., Ткачук О.А., Дробот І.О., Безлюбченко О.С., Богачов С.В., Опанасенко В.М., Шеремет О.С., Дзяна Г.О., Мамонова В.В., Піскунов Т.К. та інші.

Мета випускної роботи – є формування концептуальних засад та розробка теоретичних і прикладних основ процесу управління соціально-економічним розвитком міста Одеси.

Завдання роботи:

- Розглянути місто як складну соціально-економічну систему та проаналізувати його місце та роль у територіально-господарській системі держави;
- Визначити умови організації та здійснення управління соціально-економічним розвитком міст;
- Проаналізувати сучасний стан розвитку міста Одеса;
- Визначити основні інструменти та комплексні заходи з управління соціально-економічним розвитком міста Одеса;
- Ідентифікувати основні проблеми, з якими стикається м.Одеса та розробити шляхи їх розв'язання;
- Проаналізувати фінансове забезпечення розвитку м.Одеса та визначити основні джерела поповнення бюджету;
- Спрогнозувати можливі напрямки та перспективи розвитку м.Одеса.

Об'єкт дослідження – сучасний стан соціально-економічного розвитку м. Одеса.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні питання управління соціально-економічним розвитком міста Одеса.

Методи дослідження – завдання, що були поставлені у кваліфікаційній роботі, вирішувалися за допомогою: діалектичного методу – на етапі збору, систематизації і обробки інформації; статистичного та порівняльного аналізу –

при визначенні соціально-економічного стану м. Одеси та розгляду динаміки основних показників. У роботі також застосовувались такі спеціальні методи: порівняння, системного аналізу – для уточнення та теоретичного узагальнення, впорядкування понятійного апарату, логічного узагальнення, формування висновків; економіко-статистичний, індексний та порівняння; графічний; методи експертних оцінок.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 3 таблиці, 8 рисунків, 3 графіки.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і закордонних вчених з питань стратегічного планування місцевого розвитку, офіційні статистичні дані щодо соціальної та економічної ситуації в м. Одеса, нормативно-законодавчі акти зі стратегічного планування; аналітичні записки державних інститутів, матеріали Інтернет джерел.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні положення аналітичної частини роботи викладені в статті Студентського збірника ФЕУП «Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах глобалізації».

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що місто - надзвичайно складне, багатофакторне явище . Це поселення в рамках обмеженого простору, в певних межах, скупчення, що характеризується довготривалістю, особливою просторовою організацією, що має різноманітний архітектурний вигляд. Місто відрізняє специфічна міська діяльність, воно характеризується певною чисельністю жителів, у городян особливий життєвий ритм, свої форми і способи організації дозвілля, відпочинку, свої інтереси і цінності.
2. Доведено, що використання ресурсів міста з метою забезпечення потреб його жителів, розвитку міської економіки та міського середовища являє собою управління його розвитком. Метою організації управління міським господарством є досягнення встановлених нормативів і стандартів обслуговування населення.
3. Встановлено, що розвиток міста, як правило, відбувається у двох взаємопов'язаних напрямках: економічному та соціальному. Метою соціально-економічного розвитку будь-якого міста є покращення життя його населення. При цьому основними завданнями соціально-економічного розвитку є розвиток міської економічної бази, зміцнення фінансового стану міського утворення, покращення показників якості життя населення, виконання необхідних соціальних програм.
4. Проаналізовано сучасний стан соціально-економічного розвитку м. Одеса. Розглянуті наступні складові розвитку - бюджетна політика, транспортний комплекс міста, промисловість, житлово-комунальне господарство, рекреаційне господарство, зайнятість та доходи населення, соціальне забезпечення, інвестиційно-інноваційний розвиток, внутрішня та зовнішня торгівля.
5. Оцінено основні проблеми управління комплексним соціально економічним розвитком у м. Одеса: необ'єктивне планування і бюджетування; бюрократична система управління; корумпованість

місцевих органів влади; відсутність ефективної комунікації між владою і громадою; нерозвиненість громадянського суспільства щодо залучення місцевого самоврядування; відсутність інвентаризації та паспортизації майна міста; відсутність системної роботи з маркетингу міста; недостатня кваліфікація кадрів.

6. Встановлено, що основними джерелами доходів бюджету міста Одеси є: податкові надходження; неподаткові надходження; інші неподаткові надходження; власні надходження бюджетних установ; доходи від операцій з капіталом. Основну частину надходжень до бюджету м. Одеси складають надходження до загального фонду. У 2019 році 6 050,0 млн. грн склав загальний фонд, та 1 961,8 млн грн – спеціальний фонд. Видаткова частина бюджету міста Одеси на 2019 рік зберігає соціальну спрямованість, а саме на такі галузі, як: «Соціальний захист і соціальне забезпечення», «Освіта», «Охорона здоров'я», «Культура і мистецтво», «Фізична культура і спорт», «Будівництво об'єктів соціально-культурного призначення».
7. Доведено, що для успішної реалізації стратегії соціально економічного розвитку м. Одеса повинні використовуватися такі механізми: організаційний, нормативно-правовий, фінансовий, державно-приватне партнерство, муніципальне партнерство і ін.
8. Встановлено, що місто Одеса має значні переваги та перспективи, які визначають його конкурентоспроможність, але потребують належного втручання для підтримки та розвитку.
9. Доведено, що визначення правильної стратегії соціально економічного розвитку та застосування сучасних методів управління може суттєво вплинути на розвиток міста.
10. Встановлені основні напрямки підвищення ефективності управління містом Одеса: застосування стратегічного та програмно-цільового методу управління; державно-приватне партнерство; залучення приватного бізнесу, потенційних інвесторів; оновлення методів

управління муніципальною власністю; активне залучення цільових інвесторів; підвищення персональної відповідальності; підвищення рівня соціальної інформованості населення; залучення громадян тощо.

11. Обґрунтовані 3 основні сценарії розвитку міста Одеса: песимістичний (інерційний), який передбачає використання наявного потенціалу території. Основою соціально-економічного розвитку міста Одеси будуть традиційні види економічної діяльності та підприємництва. передбачає використання наявного потенціалу території. Основою соціально-економічного розвитку міста Одеси будуть традиційні види економічної діяльності та підприємництва., реалістичний (мобілізаційний) сценарій розвитку міста передбачає повну реалізацію проектів і програм Стратегії розвитку міста, політичну і соціальну стабільність, вдалий менеджмент, моніторинг, оновлення проектів., оптимістичний (інноваційний) сценарій базується на партнерстві бізнесу з науковими установами міста і регіону, впровадженні високих технологій у промисловість, інфраструктуру міста, формуванні у довгостроковій перспективі інноваційних кластерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заборова, Е. Н. Городское управление: [учеб. пособие / науч. ред. Ю. Р. Вишне夫斯基] / Е. Н. Заборова; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург: Изд-во Урал. унта, 2014. 296 с.
2. Бойко-Бойчук О. Категорія «місто»: сутність, визначення // Управління сучасним містом: Наук. - практ. журнал. 2005. № 3-4/7-12 (19-20). С.59.
3. Шибаков В.Г., Котляр Л.В., Шибакова И.А. Город как сложная эколого-социально-экономическая система // Фундаментальные исследования. 2004. № 5. С.72;
4. Громадській простір. Міста в Україні. URL: <https://www.prostir.ua/?news=mista-v-ukrajini>
5. Костюк В.О., Бардаков В.А., Княжеченко В.В. Економіка міського господарства: Навч. посібник. / За ред. Т.П. Юр'євої. Харків: ХДАМГ, 2002. 750 с.
6. Горанова О. А., Иванов И. О., Титов Е. В. Управление городским хозяйством: учебное пособие для направления подготовки 38.03.04 «Государственное и муниципальное управление», профиль «Управление городским хозяйством». М.: МГУУ Правительства Москвы, 2017. 260 с.
7. Рязанова Н.О. Проблеми управління розвитком міст та агломерацій. URL: https://economics.opu.ua/files/science/innov_roz/2017/102.pdf
8. Карлова О.А. Менеджмент міського господарства. Навч. посібник. Х.: ХНАМГ, 2008. 266 с.
9. Лесечко М. Управління великими містами в Україні: наук. вісник «Демократичне врядування». Вип.3. 2009. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik3/fail/+Lesechko.pdf
10. Геєць В.М., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін. Методи і моделі соціально-економічного прогнозування: [монографія]. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. 396 с.
11. Гончаров В.М. Фінансовий та організаційно-інституційний механізми державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури: [монографія]. В.В. Дорофієнко, В.М. Гончаров, В.М. Лобас та ін. Донецьк: СПД

Купріянов В.С., 2010. 220 с.

12. Ковбасюк Ю.В., Ващенко К.О., Загороднюк С.В. Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України: матеріали щоріч. Всеукр. наук.- практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 16 трав. 2014 р.): у 2 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, С.В. Загороднюка. К.: НАДУ, 2014. Т. 2. 288 с.

13. Гройсман В. Місцеве самоврядування: проблеми розвитку. URL:

[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03\(26\)/31.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03(26)/31.pdf)

14. Розвиток місцевого самоврядування: нові підходи та пріоритети. URL :

<http://old.niss.gov.ua/book/Varnalij/08.pdf>

15. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів // Регіональна економіка. 2006. №2. С.90-97.

16. Артеменко В. Комплексне оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку регіонів на основі критеріїв якості життя населення // Регіональна економіка. 2005. №3. С. 84-92.

17. Балджи М.Д., Сментина Н.В., Улибіна В.О. Економіка та організація міського господарства: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2014. 340 с.

18. Ткачук О.А. Міське господарство: навч.посібник. Рівне: НУВГП, 2018. 244 с

19. Рудь С. Сприяння органів державного управління процесам формування та розвитку об'єднаних територіальних громад. URL:

http://agro.vidr.dp.ua/konf/konf_dridu/2016_10_19_Conference_sl.pdf

20. Дробот І.О. Теоретико-методологічні засади гарантування місцевого самоврядування в Україні: автореф., дис.д-ра наук з держ.управ./ Дробот І.О. К., 2010. 39с.

21. Балджи М.Д., Сментина Н.В., Улибіна В.О. Економіка та організація міського господарства: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2014. 340 с.

22. Официальный сайт города Одесса. Концепция социально-экономического развития города Одесса. URL: <https://old.omr.gov.ua/programmes/211>

23. История местного самоуправления города Одесса. URL: <https://old.omr.gov.ua/ru/history/>

24. Огляд соціально-економічної ситуації в Одеському регіоні: тенденції та

перспективи. URL: <https://economics.opu.ua/wp-content/uploads/2019/01/02-analytics-18.pdf>

25. Програма економічного та соціального розвитку міста Одеси на 2020 рік за рішенням Одеської міської ради від 11.12.2019 р. №5470. URL: <https://omr.gov.ua/ua/open-city/programs/>

26. Горанова О. А., Иванов И. О., Титов Е. В. Управление городским хозяйством: учебное пособие для направления подготовки 38.03.04 «Государственное и муниципальное управление», профиль «Управление городским хозяйством». М.: МГУУ Правительства Москвы, 2017. 260 с.

27. Сіройч З. С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій / Автореферат // З. С. Сіройч. Київ: НАН України, 2009. 34 с.

28. Безлюбченко О.С. Планування і благоустрій міст: навч. посіб. / О.С. Безлюбченко, О.В. Завальний, Т.О. Черносова. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2011. 191 с.

29. Становлення публічного адміністрування в Україні: матеріали ІХ Всеукр. міжвуз. конф. студентів та молодих учених / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. 213 с.

30. Богачов С.В. Економіко-правові проблеми розвитку великих міст та агломерацій в Україні: [монографія] / С.В. Богачов, М.В. Мельникова, В.А. Устименко та ін. Харків: Видавництво «НТМТ», 2015. 247 с.

31. Програмний документ «Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року (актуалізована)»: від 07.12.2016 р. № 1321-VII // Одеська міська ради. URL: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/91050>.

32. Державне управління: удосконалення та розвиток. Соціальне партнерство як механізм взаємодії громадянського суспільства та влади. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=631>

33. Опанасенко В.М. Вплив бюрократичного апарату управління на розвиток тіньового сектору економіки. URL: file:///C:/Users/HOME/Downloads/VAPSV_2013_4_11.pdf

34. Шеремет О.С. Корупція в органах місцевого самоврядування та її запобігання в Україні. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/10_Sheremet_O.pdf
35. Бантишев О. Ф. Злочини у сфері службової діяльності (питання кваліфікації): навч. посібник / О. Ф. Бантишев. К.: МАУП, 2002. 128 с.
36. Дзяна Г.О., Дзяний Р.Б. Налагодження комунікації між владою та суспільством у період проведення реформ. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-2/doc/1/02.pdf>
37. Жушман Р.В., Задорожна Ю.С. Ефективна система органів місцевого самоврядування як шлях до побудови громадянського суспільства. URL: <https://oblrada-pl.gov.ua/uploads/lstud/2011/07.pdf>
38. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовт. 2004 р. №1378. URL: www.kmu.gov.ua
39. Веремейчик В.А. Проблеми професійної підготовки посадових осіб місцевого самоврядування. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_04_27_fsdu_stud.pdf
40. Василюк О.В. Проблеми кадрового забезпечення об'єднаних територіальних громад. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2018_04_27_fsdu_stud.pdf
41. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456 – VI (із змінами). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
42. Юрчишена Л.В., Горлов Є.І. Підвищення доходів місцевих бюджетів на основі стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу: журнал «Фінанси, облік, банки». №1. 2018. 10 с.
43. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні / Т. Г. Бондарук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1. С.56–66.
44. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (із змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

45. Мамонова В.В., Горбатенко О.С. Місцеві фінанси в умовах децентралізації влади: шляхи вдосконалення управління: вісник «Теорія та практика державного управління». 2016. 6 с.
46. Стратегия экономического и социального развития города Одессы до 2022 года: ред./ В.А.Карпов, Н.В.Сментына, В.Н.Урсул, Н.И.Осипенко. Одесса: типограф. «ТЕС». 2013
47. Порты Украины. Перспективы развития взаимоотношений порт-город в Одессе. URL: <https://ports.ua/perspektivy-razvitiya-vzaimootnoshenij-port-gorod-v-odesse/>
48. Мамонова В.В., Троян М.О. Удосконалення організаційної структури стратегічного планування розвитку міст. URL: file:///C:/Users/HOME/Downloads/Trpu_2017_2_21.pdf
49. Бородін Є.І., Липовська Н.А., Бобровська О.Ю., Письменний І.В. Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: матеріали наук.-прак.конф. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2016. 100 с.
50. Піскунов Т.К. Професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування: проблеми та шляхи вдосконалення. URL: http://agro.vidr.dp.ua/konf/konf_dridu/2016_10_19_Conference_sl.pdf
51. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>